

действует 11500 добровольных консультантов, сотрудничающих со всеми центрами поддержки МСП в различных районах страны.

В настоящее время для обеспечения широкого доступа к информации об инновационных разработках в сфере малого бизнеса по инициативе Правительства и под управлением «Национального научного фонда США» создан портал «Инновационные исследования малого бизнеса» (<http://www.sbir.gov/about/index.htm>). На этом портале в оперативном режиме представлена информация о тематических планах всех соучредителей программ SBIR и STTR, а также приводятся данные обо всех исследовательских организациях страны. Кроме того, на портале действует поисковый сайт, позволяющий пользователям найти данные об успешно завершённых НИОКР по заданной тематике. [4]

В заключение следует отметить, что создание действенной национальной инфраструктуры поддержки инновационной деятельности является одним из важнейших условий для дальнейшего научно-технического и экономического развития нашей страны. Словом, инновационная составляющая стратегии развития страны, особый акцент на научные фонды, исследовательские центры и технологические парки, дают мощный стимул инновационному развитию страны. Меры, принимаемые на уровне государства, создают все условия для осуществления Стратегии развития Казахстана до 2020 года, где основной целью является увеличить инновационно активные предприятия с 4 до 20 процентов, что позволит войти в число 50 наиболее конкурентоспособных стран мира.

1. Сулейменов Е. Состояние инновационного развития в Казахстане // Элемент-научно-популярный журнал 7 октября 2010 года.

2. Социально-экономическое развитие Республики Казахстан за январь 2009 г. – Алматы: Агентство РК по статистике. – 2009. С.5.

3. Исекешев А. Реализация инновационных проектов пойдет с подачи бизнеса // Казахстанская правда, 31 августа, – 2009.

4. НП "Московский центр развития предпринимательства", – 2010.

Мақалада кейбір дамыған және шапшаң дамып келе жатқан елдердің шағын және ірі кәсіпорындар саласында инновацияны активтендіру және жаңа өндеулерді жылдам коммерциялау процестері, мемлекеттің барлық процестерге жүйелі келу қажеттілігін куәландырып, инновациялық қызметті халық шаруашылығының барлық салаларында жан-жақты ынталандыру Қазақстан экономикасын қарқынды жаңғыртуға негіз бола алатындығы қарастырылған.

In the article considered the experience of some developed and rapidly developing countries in enhancing innovative activities in the sector of small and medium enterprises and in organization of processes of accelerated commercialization of new development demonstrates the need for systematic government approach in all processes related to the accelerated modernization of Kazakhstan's economy based on a comprehensive innovation in all sectors national economy.

А.А. Турмаханбетова

ҚР ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ БӘСЕКЕЛЕСТІГІН ЖОҒАРЫЛАТУДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ СЕКТОРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ МЕН ЖАҒДАЙЫ

Жалпы Қазақстандағы экономикалық дамудың негізі инновациялық және институционалдық саясатпен тікелей байланысты болуы қажет. Сонымен бірге, қаржылық мекемелерді құрудың негізінде ұлттық экономиканың ұзақ мерзімді бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуді мақсат етуі тиіс.

Елдің бәсекелік қабілетінің негізгі элементтерінің бірі болып мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігі, яғни экономиканың дамуын қамтамасыз ету, қаржы жүйесін, қаржылық қатынастарды және әлеуметтік-экономикалық елдегі барлық үдерістерді және қаржы жүйесінің, оның ішінде ақша, бюджет, несие, салықтық және валюталық жүйенің біртұтастығын сақтап қалуы қажет.

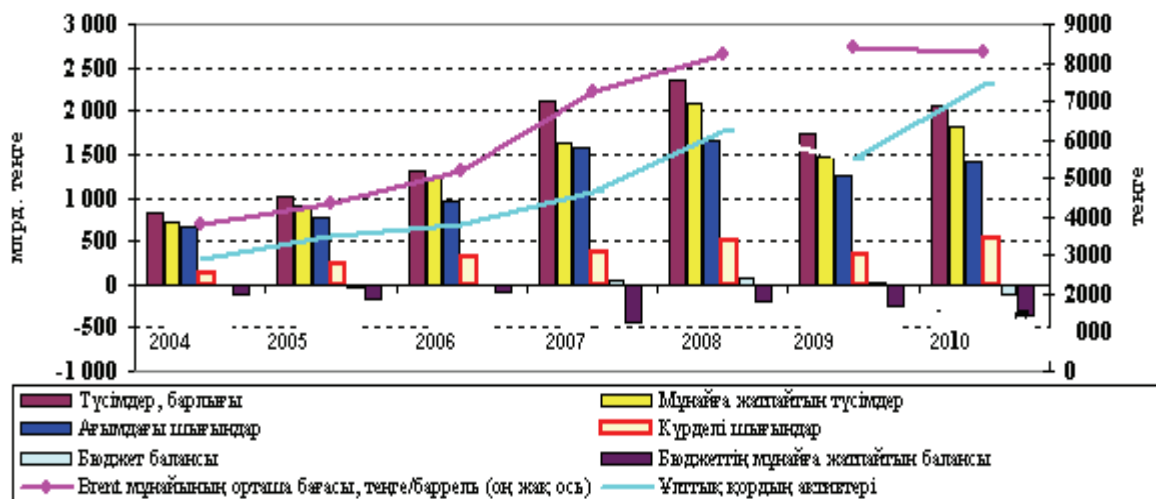
Осы тұрғыдан алып қарағанда қаржы секторына талдау жасайтын болсақ, бірінші мемлекет жүргізіп отырған фискалды саясатқа келетін болсақ, оның деңгейі жаман емес.

Бұл табыстардың белгілі бір үлесі салықтық төлемдер және салықтық емес аударымдар нысанында мемлекеттік бюджеттің кіріс бөлігін қалыптастырады. ЖІӨ-ге салықтық төлемдердің оңтайлы үлесі мемлекеттің қаржылық ресурстарға деген қажеттіліктерімен және экономиканың тиімді қызмет ету жүйесін сақтау (жасау) қажеттілігімен анықталады.

Бүгінгі күні мемлекеттік бюджеттің соңғы екі жылда атқарылуы экономиканың қарқынды дамуы, негізгі әлеуметтік индикаторлардың жақсаруы, ұлттық валютаның нығаюы және инфляция қарқынының төмендеуі жағдайларында жүргізілгендігін айтуға болады. Берілген жағдай мемлекеттің қатаң бюджеттік саясатты қолдануының нәтижесі болды.

Қазіргі кездегі жүргізіліп отырған фискалды саясат бюджетке мұнайдан түсетін түсімдердің шамалы деңгейімен қаржыландырылатын ағымдағы жоғары шығындар есебінен ішкі тұтыну сұранысының көтерілуін ынталандырады.

Мұнайдың әлемдік бағаларының көтерілуі аясында мемлекеттік бюджет түсімдері мен шығындарының, сондай-ақ Ұлттық қор активтерінің өсуі байқалады. Сонымен қатар, өткен жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда 2009 жылдың 9 айында 26,4% ұлғайған мемлекеттік шығыстар басым қарқынмен өсуде, ал бюджетке кіріс 18% құрады.



1-сурет. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы және Ұлттық қордың активтері [2]

Бұл ретте жалпы шығыстардағы ағымдағы шығындар үлесі 65% құрайды. Ағымдағы шығындар құрылымында әлеуметтік қамсыздандыру және білім беру шығындары басым болып отыр, ал күрделі шығындар көбінесе, көлікке және коммуникацияға, тұрғын үй коммуналдық шаруашылыққа жұмсалады.

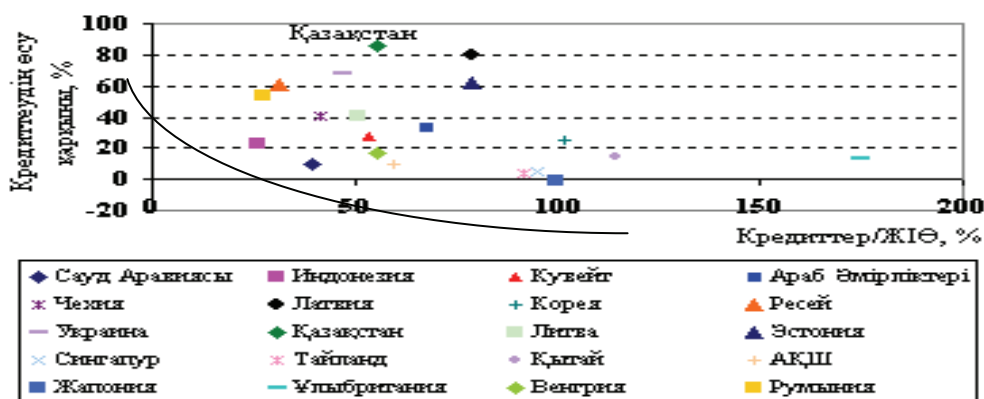
2007-2008 жылдардағы бюджет профициті кезеңінен кейін 2009 жылғы шығыстардың басым түрде өсуі бюджет дефицитінің ЖІӨ-нің 1,3% мөлшерінде қалыптасуына мүмкіндік жасады, ал өткен жылдың осындай кезеңінде бюджеттің профициті ЖІӨ-нің 0,3% құрады. Бюджеттің теріс сальдосын қалыптастыру ең алдымен мұнайға жатпайтын дефициттің ұлғаюына байланысты болды, ол 2009 жылғы 9 айда өткен жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда 35,9% ұлғайды. Үкімет одан әрі бюджетке түсетін мұнайға жатпайтын түсімдердің 2008 жылы ЖІӨ-нің 20,4%-нан 19%-на дейін, 2009 жылы 18,9% дейін қысқарады деп күтеді, бұл салықтық басқарудың тиімділігі әлсіз болғанда мемлекеттік қысқарудың тұтынушылық шығыстары қысқармаған жағдайда мемлекеттік бюджеттің балансын нашарлатуы мүмкін [3].

Қаржы ұйымдарының сырттан қарыз алуы түріндегі кредиттік экспансия, ең алдымен кәсіпорындарының ағымдағы қажеттіліктерін қаржыландырады, бұл кредиттік ресурстардың экономика салалары арасында тепе-тең бөлінбеуін туғызады. Бұл ретте халықаралық практикада ақша-кредит саясатының айқындаушы рөлін фискальдық саясат атқаруы тиіс кредиттік дүрбелеңді тежеудегі тиімділігі жеткіліксіз екені дәлелденді.

2006-2010 жылдар кезеңінде банктік кредиттеудің өсуі орташа алғанда 58% болды және уақыт өте келе, 2008 жылғы қыркүйектен бастап 2009 жылғы қыркүйек аралығында 86,1% жете отырып, қарқын ала бастайды. Жоғары өсу қарқынына кредиттердің ЖІӨ-ге төмен арақатысы себепші болуы мүмкін және қаржының экономикаға енуінің оңтайлы деңгейін қалыптастыру үшін қолайлы болып табылады.

Сонымен қатар, кредиттердің өсу қарқыны мен кредиттердің ЖІӨ-ге қатынасын елдер бойынша салыстырмалы талдау Қазақстан трендтен біршама жоғары орналасқанын көрсетеді, бұл республикадағы кредит дүрбелеңінің болғанын растауға мүмкіндік жасайды.

Ақша массасының өсуімен қатар қаржы ұйымдарының таза сыртқы міндеттемелерінің 2008-2009 жылдардың қыркүйегінен қыркүйегіне дейінгі өсуі кредит дүрбелеңінің монетарлық көзі болып табылады, оның кредиттеу қарқынындағы үлесі 69,4% құрайды. Бұл ретте 2006 және 2008 жылдармен салыстырғанда 2009 жылы қаржы ұйымдарының қарыз алуының жоғары қарқынының әсер етуі банктердің сыртқы активтерінің және Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің айтарлықтай өсуімен өтелді. Ұлттық қордың активтері ұлғаюының республикадағы кредиттеудің өсуіне тигізетін сауықтыру әсері жеткіліксіз.



2-сурет. Басқа елдермен салыстырғандағы кредиттер[2]

Ескерту. Талдау 2008 жылы 20 елдің деректері бойынша жүргізілді, Қазақстан – 2009 жылғы қыркүйектің аяғындағы деректер, жылдық көрсетудегі өзгеріс.

Ақша массасының өсуімен қатар қаржы ұйымдарының таза сыртқы міндеттемелерінің 2008-2009 жылдардың қыркүйегінен қыркүйегіне дейінгі өсуі кредит дүрбелеңінің монетарлық көзі болып табылады, оның кредиттеу қарқынындағы үлесі 69,4% құрайды. Бұл ретте 2006 және 2008 жылдармен салыстырғанда 2009 жылы қаржы ұйымдарының қарыз алуының жоғары қарқынының әсер етуі банктердің сыртқы активтерінің және Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің айтарлықтай өсуімен өтелді. Ұлттық қордың активтері ұлғаюының республикадағы кредиттеудің өсуіне тигізетін сауықтыру әсері жеткіліксіз.

Корпоративтік сектордың қаржылық көрсеткіштеріне келетін болсақ, корпоративтік секторлар бойынша 2009 жылғы 1 жартыжылдықта 2010 жылы өндірістік-шаруашылық қызметті сипаттайтын үрдістер мен негізгі қаржылық көрсеткіштердің динамикасының сақталғанын атап өтуге болады. Бұл ретте неғұрлым теріс үрдістері құрылыс секторында байқалады.

Корпоративтік сектордың қаржылық көрсеткіштерінің даму үрдістері экономиканың қаржы тұрақтылығының маңызды құрамдас бөліктері болып табылады. Бұған банк жүйесінің тәуекелдер деңгейі де қатысты, себебі қаржылық емес ұйымдар банктердің ірі дебиторлары болып табылады.

1-кесте

Кәсіпорындардың қаржылық көрсеткіштері (корпоративтік сектор, 2007=100) [3]

	2007 ж.	2008 ж.	2009 ж.	2010ж.
ROE	100	118	147	146
ROA	100	114	136	135
Сату рентабельділігі	100	171	143	154
Борыш ауыртпалығы*	100	68	49	50
Лeverедж*	100	69	57	56
Активтердің айналымдылығы	100	77	71	67
Деб. береш. айналымдылығы	100	100	103	110
ТМҚ-дың айналымдылығы	100	107	97	89

* Оң өзгеріс көрсеткіштің жақсарғанын білдіреді және керісінше. Дерек көзі: ҚР статистика агенттігі

Тұтастай алғанда корпоративтік сектор бойынша ішкі және сыртқы нарықтың қолайлы баға конъюктурасы 2009 жылғы 1 жартыжылдықтың нәтижесі бойынша сату рентабельдігінің өсу есебінен капитал рентабельдігінің (ROE)-44,6% және активтер рентабельдігінің (ROA)-15,8% жоғары деңгейінің сақталуын айқындайды.

Кәсіпорындар пайдалылығының одан әрі өсуін шетеу төмен тиімділік болып табылады, бұл активтер мен тауар-материалдық қорлар айналымдылығының төмендеуі үрдісінің сақталуында көрсетіледі.

Пайдалылықтың жоғары көрсеткіштері корпоративтік секторды айналым қаражатының жеткілікті қорымен қамтамасыз етеді, бұл өзін-өзі қаржыландырудың жоғары деңгейінде (активтерді қаржыландыру үшін капиталды пайдалану) және борыштық жүктеменің қалыпты деңгейінде (міндеттемелердің капиталға қатысы 2008-2009 жылғы жартыжылдық кезеңінде орташа алғанда 1,8 болады) көрсетіледі.

Сонымен қатар, секторлар бойынша жайғдай біркелкі емес.

2-кесте

ROA, ROE көрсеткіштері және оларды айқындайтын факторлар [3]

Салалар бойынша	ROE	ROA	Сату рентабельділігі	Активтердің айналымдылығы	Меншікті капитал мультипликаторы	Активтердегі үлесі
Ауылшаруашылығы	5,38%	1,41%	2,68%	0,53	3,80	2%
Тау-кен өндіру өнеркәсібі	77,15%	45,06%	55,61%	0,81	1,71	21%
Өңдеуші өнеркәсіп	43,00%	21,72%	22,57%	0,96	1,98	13%
Құрылыс	37,55%	3,43%	4,04%	0,85	10,95	12%
Сауда	23,29%	3,76%	2,57%	1,46	6,19	19%
Көлік және байланыс	20,29%	10,66%	16,41%	0,65	1,90	11%
Жылжымайтын мүлікпен операциялар, жалдау және тұтынушыларға қызмет көрсету	31,70%	6,08%	31,49%	0,19	5,21	12%

Ірі және орташа, сондай-ақ шағын кәсіпорындар арасында жағдай бәрікелкі бөлінген жоқ. Атап айтқанда, 2008-2009 жылдардағы рентабельділіктің айтарлықтай ұлғаюуы кезеңінен кейін 2009 жылғы 1 жартыжылдықтың нәтижесі бойынша капитал мен активтердің рентабельділік көрсеткіштерінің аздап сауыққандығы байқалады. Борыштық жүктеме де қалыпты қарқынмен өсуде. Қолайлы баға талаптары және банктік кредиттеудің жоғары қарқыны жағдайында кәсіпорындардың өтімділікті айтарлықтай ұлғайтуға мүмкіндіктері болды, бұл да дебиторлық берешектің айналымдылығының өсуінде көрінеді. Сонымен қатар, жоғары пайдалылық берешектің қалыпты деңгейінің орнын толтырады, бұл борыштық міндеттемелерге қызмет көрсету тұрғысынан алғанда пайдаға айтарлықтай ауыртпалық келтірмейді. Қаржылық тұрақтылықтың көптеген көрсеткіштері бойынша жағдайдың құлылыс секторында айтарлықтай нашарлағаны байқалады.

Атап айтқанда, борыш ауыртпалығы мен банктер алдындағы берешектің өсуі аясында рентабельділіктің, пайыздық төлемдерді кірістермен жабу дәрежесінің және неғұрлым өтімді

активтер деңгейінің төмендегені байқалады. Сонымен қатар, тауар-материалдық қорлардың айналымдылығы мерзімдерінің ұлғаюы осы сектордағы аса белсенділікті, сондай-ақ тұтынушылық сұраныстың кейбір төмендеуін сипаттауы мүмкін [4].

Жаһандану жағдайында нақ осы қаржы институттары мен нарықтары ұлттық экономикалық мүдделерді негізгі алға жетелеуші болып табылады. Күшті қаржы саласы бәсекеге қабілетті және экономикалық жағынан тәуелсіз елдің негізгі белгілерінің бірі саналады, ал осы саланың әлсіздігі, керісінше, қандай да бір елдің жаһанданудың жол жиегінде қалып, жетекші елдердің шылауы ретінде әрекет ететіндігін білдіреді. Сондықтан да отандық қаржы жүйесін, оның барлық компоненттерін – банктерден бастап қор нарығына дейін, дамыту және нығайту бәсекеге қабілетті экономика құрудың негізгі басымдықтарының бірі болуы тиіс.

1. ҚР Статистика Агенттігінің www.stat.kz
2. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің 2009 жылғы жылдық есебі, г. Алматы 2010 ж.
3. Омарбеков А. Современное состояние экономики Казахстана РЦБК №2 2010г.
4. Арыстанбаева С.С. «Финансовое обеспечение конкурентоспособности экономики Казахстана» автореферат дис. д-ра экон. наук: Алматы, 2006г., с.23.
5. О развитии финансового рынка и финансовых организаций в 2009 году и об итогах деятельности Агентства, Банки Казахстана №2.2010г.

В статье рассматривается финансовый сектор как один из важнейших элементов повышения конкурентоспособности экономики. Проводится анализ финансовых показателей экономики РК и проблемы развития финансового рынка.

The article discusses the financial sector as one of the most important elements of improving the competitiveness of the economy. The analysis of the financial indicators of the economy of Republic of Kazakhstan and the problems of financial market development is carried out.

А. Ибраев

ПРЕДПРИЯТИЯ РАЗВЛЕЧЕНИЙ КАК ЭЛЕМЕНТ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ

К индустрии развлечений относятся предприятия, чья основная деятельность связана с удовлетворением потребностей человека в развлечениях – цирки, зоопарки, аттракционы, игротеки, парки отдыха, кинотеатры, спорт залы, библиотеки, предприятия туризма, включая средства размещения туристов, зоны отдыха, исторические достопримечательности и др. Отрасли промышленности, выпускающие соответствующее оборудование или инвентарь, также входят в индустрию развлечений.

Индустрия развлечений выступает как самостоятельное, относительно обособленное звено экономической системы, привлекая значительные материальные, финансовые, трудовые ресурсы. В этом плане предприятия индустрии развлечений характеризуются специфическими технологиями, системами управления, результатом деятельности, организацией труда персонала. Социальная направленность развития индустрии развлечений выражается в том, что она служит формированию новых личных и общественных потребностей, а также проявлению и развитию потребностей при сложившихся предпосылках. Индустрия развлечений, решая многогранные задачи (прежде всего воспитания, формирования оптимистического настроения, образования, отдыха, развития культуры человека), по сути своей формирует и развивает личность. Заполняя развлечениями часть своего свободного времени, человек восстанавливает себя и как трудовая единица [1].